

УДК [81 : 005.336.2] : [37.091.12.011.3 – 051 : 81'243]

Кокнова Тетяна Анатоліївна

кандидат педагогічних наук, доцент

доцент кафедри романо-германської філології

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» м. Старобільськ, Україна

ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ЛІНГВОМЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ В УКРАЇНСЬКОМУ НАУКОВОМУ ПРОСТОРИ

У статті розглянуто досвід формування лінгвометодичної компетентності в майбутніх викладачів іноземних мов (МВІМ) в українському науковому просторі (1999 – 2015). Для аналізу були відібрані дисертаційні дослідження, що стосуються формування компетентностей в МВІМ, рухаючись від більш загальних аспектів їх підготовки до більш конкретних складових. Зроблений аналіз дає можливість побачити у ретроспективі особливості підготовки МВІМ та визначити вектор спрямувань українських наукових розвідок.

Ключова слова: компетентнісний підхід, майбутні викладачі іноземних мов, лінгвометодична компетентність, дисертаційні дослідження, науковий простір, формування компетентностей, підготовка майбутніх викладачів іноземних мов, фахова підготовка.

Вступ. Прагнення України до світової спільноти змінює пріоритети до підготовки майбутніх спеціалістів, де, безсумнівно, велика роль відведена вивченню іноземних мов. Головне навантаження, у цьому контексті, полягає на викладачів іноземних мов, який повинен володіти такою низкою компетентностей, що будуть при нагоді під час його професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поясненню та дослідженню компетентного підходу у науковому просторі присвячені роботи Е. Зеєра, І. Зязюна, І. Колеснікової, Н. Кузьміної, Ю. Лебеденко, В. Лугового та ін. Проблемою формування компетентностей у спеціалістів педагогічної сфери займалися Н. Бібік, Л. Ващенко, Л. Карпова, І. Зимня. Науковій спільноті відомі роботи, що присвячені формуванню компетентностей в майбутніх викладачів іноземних мов І. Богданова, С. Козак, Т. Царегордовцева.

Але не зважаючи на численні наробки у цій галузі, все ще остається не достатньо розробленим питання формування лінгвометодичної компетентності в майбутніх викладачів іноземних мов, саме тому **мета статті** полягає у аналізі досвіду формування лінгвометодичної компетентностей в майбутніх викладачів іноземних мов в українському науковому просторі.

Виклад основного матеріалу. У рамках роботи

ми передбачаємо проаналізувати стан розробленості проблеми формування компетентностей майбутніх викладачів іноземних мов у процесі їх фахової підготовки. Для здійснення аналізу у рамках цього дослідження ми зосередили увагу на дисертаційних роботах України, які стосуються формування різних компетентностей викладачів іноземних мов у процесі їх фахової підготовки, рухаючись від більш загальних аспектів їх підготовки до більш конкретних складових. Такий вимушений підхід обумовлений тим, що проблемою формування лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов у процесі фахової підготовки, зокрема серед наукових праць вітчизняних науковців не було виявлено. Саме тому, виникла необхідність здійснити аналіз робіт, що є найбільш близькими відповідно до окресленої проблеми.

У ході дослідження ми не ставили задачу здійснити хронологічний аналіз робіт, що був зроблений вітчизняними науковцями, між тим наголосимо, що для аналізу були виокремлені роботи з 1999 по 2015 років. У контексті великого обсягу матеріалу, що був нами відібраний для аналізу, у тексті статті зробимо їх обзорний огляд. Відмітимо, що кожна з них стала частиною пазлу, що тільки у єдності, сприяло можливості поглянути на окреслену нами проблему у ретроспективі. Для структурування дисертацій та для їх зручної візуалізації дивись таблиця 1.

Таблиця 1.

Дисертаційні дослідження, щодо формування компетентностей в майбутніх викладачів іноземних мов (МВІМ)

Підготовка майбутніх викладачів іноземної мови	Форми, методи та технології підготовки МВІМ: Л. Карташова (2004); О. Подзигун (2009); І. Костікова (2009); Ю. Жилиєва (2012); М. Черній (2014); В. Лелеко (2015); О. Троценко (2012);
	Формування в МВІМ якостей, навичок та умінь: Л. Засекіна (2000); С. Хмельковська (2005); Т. Коноваленко (2005); Я. Черньонков (2006); Р. Павлюк (2009); Ю. Гейко (2014); М. Князян (2007); Н. Чернігівська (2011); Є. Карпенко (2014); О. Демченко (2014); О. Мазко (2014); А. Веремчук (2009); І. Тяллева (2009); Т. Бочарникова (2013); О. Ширіна (2012); Д. Єнігін (2012); О. Шестопап (2011); Р. Кравець (2011); М. Рудіна (2011) Л. Зєня (2013);
	Методико-технологічна підготовка МВІМ до роботи з учнями: Т. Шкваріна (2000); Ю. Стиркіна (2002); А. Береснев (2009); О. Гавриленко (2011); Г. Шролик (2011); С. Соколова (2006); О. Ланова (2008); К. Балабуха (2007); Л. Морська (2008); Т. Марчій-Дмитраш (2011); О. Гладка (2010); Е. Манжос (2011); Н. Божко (2011); М. Шемуда (2011); О. Гладка (2010); Л. Гусак (2014);
	Формування готовності в МВІМ до виховної роботи з учнями: Л. Бродська (2006); Н. Молодиченко (2002); М. Розарьонова (2010);

Отже, починаючи огляд напрацювань відмітимо, що підготовкою викладачів іноземних мов займаються спеціалісти різних галузей, наприклад, 19.00.07

© Кокнова Т.А.

„Педагогічна психологія” (О. Войтюк „Формування психологічної компетентності викладачів іноземних мов вищих військових навчальних закладів”, Л. Засекіна „Особливості формування професійно-творчо-

го мислення майбутнього фахівця іноземної мови”, І Мамчур „Формування комунікативного потенціалу майбутнього вчителя іноземної мови засобами культурологічного орієнтованого навчання”, А. Веремчук „Розвиток професійної рефлексії майбутнього вчителя іноземної мови”). Окреслені роботи присвячені психологічним особливостям підготовки майбутніх спеціалістів, пояснюючи унікальність цієї професії з психофізіологічної точки зору.

Існують ґрунтовні нароби представлені з позиції спеціальності 13.00.02 „Теорія і методика навчання” (С. Соколова „Методика навчання майбутніх учителів англійської мови використовувати паралінгвістичні засоби в усному спілкуванні”, О. Ланова „Підготовка майбутніх учителів англійської мови до навчання учнів просодичних засобів”, Г. Кривчикова „Методика інтерактивного навчання писемного мовлення майбутніх учителів англійської мови”, К. Балабуха „Підготовка майбутніх учителів іноземної мови до навчання старшокласників фразеології”). Такі роботи дають можливість побачити результати формування в майбутніх викладачів іноземних мов окремих аспектів компонентів лінгвометодичної компетентності. Окреслені роботи, хоча і не численні, але ж науковці цієї галузі вказують на вкрай важливі проблеми, що потрібно враховувати вже у рамках підготовки майбутніх викладачів у ВНЗ.

Цікаві напрацювання представлені в докторській дисертації Л. Морської „Теоретико-методичні аспекти підготовки майбутніх учителів іноземних мов до використання інформаційних технологій у професійній діяльності”, яка представлена у рамках спеціальностей 13.00.04 „Теорія і методика професійної освіти” та 13.00.02 „Теорія і методика навчання: германські мови”. Де дослідниця підкреслила на важливості використання ІТ в умовах інформатизації навчального процесу таким чином формуючи інформаційну компетенцію за рахунок системи, що охоплює теоретико-методологічні й методичні засади, відображає єдність теоретичної, методичної та інформаційно-технічної підготовки студентів, взаємозв’язок структурних і функціональних компонентів [1, с.32-33]. З одного боку це дослідження стосується вкрай важливого аспекту підготовки майбутніх спеціалістів, але воно стосується, нажаль, тільки частини тої компетентності, що буде необхідна викладачу іноземної мови під час роботи у школі, що ще раз підкреслює актуальність нашого дослідження та орієнтує на системний підхід до його реалізації.

Особливе значення має докторська робота Л. Зеня „Система методичної підготовки майбутніх учителів до навчання іноземних мов учнів профільної школи”, яка виконана в рамках докторської дисертації за спеціальністю 13.00.02 „Теорія і методика навчання”. Цінність роботи полягає в введенні у науковий обсяг поняття „готовність до навчання іноземних мов у профільній школі” та визначення змісту виробничих функцій і типових задач для викладачів іноземних мов відповідно до умов професійно-методичної діяльності у школі [2, с.22-23]. Окрім цього вчена запропонувала та довела ефективність створення умов для особистісного зростання студентів, для розвитку їх психологічної зрілості, за рахунок психологізації навчального процесу і включення студентів – майбутніх учителів у суб’єкт-суб’єктні взаємини як ознаку особистісно-орієнтованого навчання, що й було нами передбачено в методичній підготовці майбутніх учителів ІМ в рамках роботи в профільних школах [там само, с. 455]. Отже, аналіз вказаної роботи дає можливість, з одного боку, проаналізувати вимоги до професійної підготовки викладачів іноземних мов

у профільних школах, а з іншого дають можливість переглянути на виокремлені умови, за рахунок яких можливо підготувати майбутнього викладача іноземних мов до роботи з учнями у профільній школі.

У роботі І. Белікової „Моніторинг якості професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови” (13.00.06 „Теорія та методика управління освітою”) розкриті аспекти оцінки якості педагогічних кадрів, що дають змогу орієнтувати процес формування спеціалістів з позиції вже експериментально апробованого та ефективного моніторингу.

У рамках підготовки викладача іноземних мов як частини механізму, що повинен здійснювати виховну роботу з учнями ЗОШ виконано роботи в рамках спеціальності 13.00.07 „Теорія і методика виховання”. Наприклад, робота Т. Марчій-Дмитраша „Підготовка майбутніх учителів іноземних мов до організації навчальної діяльності у початковій школі” та Т. Мороз „Загальнокультурна компонента як засіб естетичного виховання майбутніх учителів іноземної мови”. У межах таких робіт підкреслено, що профільні можливості саме викладачів іноземних мов сприяють та дають можливість ефективно їх використовувати для виховних цілей.

Така сама думка прослідковується й у низці робіт за спеціальністю 13.00.04 „Теорія і методика професійної освіти” (Н. Молодиченко „Психолого-педагогічна підготовка майбутнього вчителя іноземної мови до морального виховання підлітків”, Л. Бродська „Формування готовності майбутніх учителів іноземних мов до виховної роботи в школі”, М. Розаронова „Підготовка майбутніх учителів іноземної мови до діагностики та корекції рівня комунікативної культури в школярів”). Приклади, окреслені вище говорять про величезну роль підготовки таких викладачів іноземної мови, які у своїх майбутній професійній діяльності будуть ефективно поєднувати свої лінгвістичні знання у виховних цілях.

Але найбільшу цінність, в рамках цього дослідження, становлять для нас роботи, що присвячені спеціальності 13.00.04 „Теорія та методика професійної освіти”, оскільки вони дають змогу прослідкувати сучасні тенденції підготовки майбутніх викладачів іноземних мов в досліджуваній нами галузі та, таким чином, дають можливість помітити прогалини на які буде спрямований науковий пошук.

У свою чергу, у ході підготовки майбутніх викладачів іноземних мов, і це цілком зрозуміло, присвячено величезний пласт досліджень у галузі формування готовності майбутніх викладачів до навчальної роботи з учнями. Українському науковому загалу відомі роботи де акцентується увага на віковій особливості роботи майбутніх викладачів іноземних мов (М. Шемуда (робота з обдарованими дітьми); Л.Гусак, Т.Марчій-Дмитраш (робота у початковій школі), Я.Абсалямова (адаптація до роботи у вищих технічних навчальних закладах); Т.Шкваріна, С.Будак (дошкільного віку)); вмінно використовувати сучасні педагогічні технології (О.Гавриленко (інформаційно-комунікаційних технологій), О.Гладка, А.Береснев (особистісно орієнтованих технологій), Г.Шролик (педагогічна взаємодія під час заняття), С.Соколова (використання паралінгвістичних засобів в усному спілкуванні); особливості викладання інтегрованих курсів Ю.Стиркіна та вміня здійснювати дистанційне навчання Ю.Гейко; та формування в учнів розумової діяльності Н.Божко, формування комунікативної культури Е.Манжос.

На думку українських науковців формування розуміється як готовність педагога до самовдосконалення та саморозвитку а через це і готовність до про-

дуктивної педагогічної діяльності [3]. А отже, низка цих робіт вказує з одного боку на актуальність тем, що спрямовані саме на формування у майбутніх викладачів іноземних мов готовності продуктивно працювати, а отже, бути компетентними як з методичної так і з лінгвістичної точки зору, що, одночасно, стане при нагоді під час роботи у ЗОШ. Продовжуючи цю думку, не можемо не зазначити, фрагментарність таких робіт, які торкаються далеко не всіх напрямків підготовки майбутніх викладачів іноземних мов та їх безсумнівну недостатність.

Окремий пласт наукових наробок становлять дисертації, що стосуються формуванню в майбутніх викладачів іноземних мов необхідних для їх подальшої роботи якостей, навичок та умінь. Отже, у ході аналізу було виокремлено роботи, що стосуються формуванню: професійно-творчого мислення/потенціалу (С. Хмельковська, Л. Засєкіна, Р. Кравець, І. Тялева); **умінь** до самостійно-дослідницької діяльності (М. Князян) та самоосвіти (Н. Чернігівська); професійної культури, та педагогічної взаємодії (Я. Черньонков, С. Рябушко, О. Мазко, Р. Павлюк); професійної рефлексії (А. Веремчук, О. Трубіцина); готовності до самореалізації (О. Демченко, І. Лебедик), професійно-педагогічної спрямованості (Т. Бочарникова), професійних **знань** (О. Шестопал), **навичок** до підвищення професіоналізму (М. Рудіна) та ціннісного ставлення до полікультурної освіти (О. Ширина); проєктивних (Д. Єнігін), інформаційно-аналітичних (Є. Карпенко) та експресивно-комунікативних умінь (Т. Коноваленко); країнознавчих знань (Ю. Коган). Опрацьовані у ході дослідження роботи дають нам можливість цілісно подивитися на ті знання, уміння та навички, що формуються у ході фахової підготовки майбутніх викладачів іноземних мов, безсумнівно, вони стануть орієнтиром для визначення сутності компетентності, що ми плануємо сформулювати в рамках дослідження.

У доповнення, цієї думки представимо ідею О. Мархевої, яка вважає, що на рівні змісту формування компетентностей у майбутніх викладачів іноземних мов має будуватися на засадах фундамента-

лізації, гуманізації, демократизації, науковості, неперервності, всебічності, варіативності та практичної спрямованості, індивідуалізації навчально-виховного процесу і посилення ролі самостійної навчальної діяльності [4, с.15].

Після з'ясування, у ході дослідження, орієнтирів щодо знаннєвої суті лінгвометодичної компетентності перейдемо до розгляду ефективних форм, методів та технологій за рахунок яких можливо впливати на сам процес формування лінгвометодичної компетентності. Отже, дотримуючись вищезазначених орієнтирів щодо питання особливостей вибору форм, методів та технологій впливу на процес формування майбутніх викладачів звернемо увагу на ґрунтовні роботи присвячені використанню інформаційних, інформаційно-комунікативних технологій (І. Костікова, О. Подзигун); методу проєктів (Ю. Жилиєва); особистісно орієнтованої моделі навчання (Л. Карташова); засобів соціальних сервісів (М. Черній); інноваційних технологій (В. Лелеко); педагогічного моделювання професійної підготовки (О. Троценко). Продовжуючи аналіз наукових праць, відмітимо, що такі роботи створюють для нас певний теоретичний інтерес. Засоби, що запропоновані вченими, по суті, покликані цілеспрямувати і наш процес формування лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов із їх активним використанням.

Отже, викладений матеріал дозволяє зробити наступні **висновки**. Перераховані роботи, хоча й опосередковані спільними позиціями, але, між тим, розглядають достатньо важливі питання через особливості впливу на процес формування компетентностей в майбутніх викладачів іноземних мов. А це свідчить, що роботи, виділені у цьому напрямку, у своїй сукупності становлять фундаментальне підґрунтя в контексті проблеми формування компетентних викладачів іноземних мов у процесі їх фахової підготовки, підкреслюючи вектори та тенденції наукових пошуків в Україні. Саме тому, у перспективі вбачається аналіз студій, які стосуються діахронічного аналізу досвіду формування лінгвометодичної компетентності в Україні в майбутніх вчителів іноземних мов.

Список використаної літератури

1. Морська Л.М. Теоретико-методичні аспекти підготовки майбутніх учителів іноземних мов до використання інформаційних технологій у професійній діяльності: автореф. дис. ... на здобуття д-ра наук: 13.00.02 „Теорія та методика навчання” / Л.М.Морська. – Тернопіль, 2008. – 45 с.
2. Зєня Л. Я. Система методичної підготовки майбутніх учителів до навчання іноземних мов учнів профільної школи: автореф. дис. на здобуття ... д-ра пед. наук: 13.00.02 „Теорія та методика навчання” / Л.Я.Зєня. – К. 2013. – 52 с.
3. Зязюн І.А., Крамушенко Л.В., Кривонос І.Ф. Педагогічна майстерність / І.А.Зязюна. – К.: Вища школа, 2004. – 422 с.
4. Мархева О. Є. Стандартизація професійної підготовки вчителів іноземних мов в умовах Болонського процесу : автореф. дис. на здобуття ... канд. пед. наук: 13.00.04 „Теорія і методика професійної освіти” / О.Є. Мархева. – К. 2015. – 22 с.

Стаття надійшла до редакції 22.09.2017 р.

Стаття прийнята до друку 01.10.2017 р.

Кокнова Татьяна

кандидат педагогических наук, доцент

доцент кафедры романо-германской филологии

ГУ «Луганский национальный университет имени Тараса Шевченко»

г. Старобельск, Украина

ОПЫТ ФОРМИРОВАНИЯ ЛИНГВОМЕТОДИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ В УКРАИНСКОМ НАУЧНОМ ПРОСТРАНСТВЕ

В статье рассмотрен опыт формирования лингвометодической компетентности у будущих преподавателей иностранных языков (БПИЯ) в украинском научном пространстве (1999 – 2015). Для анализа были отобраны диссертационные исследования, касающиеся формирования компетентностей в БПИЯ, двигаясь от более общих аспектов их подготовки к более конкретным составляющим. Сделанный анализ дает возможность увидеть в ретроспективе особенности подготовки БПИЯ и определить вектор устремлений украинских научных исследований.

Ключевая слова: компетентностный подход, будущие преподаватели иностранных языков,

лингвометодическая компетентность, диссертационные исследования, формирование компетентностей, подготовка будущих преподавателей иностранных языков, профессиональная подготовка.

Koknova Tetyanya

Candidate of Pedagogical Sciences, Ph.D., Associate Professor
Department of Romance and Germanic Philology
Luhansk Taras Shevchenko National University, Starobilsk, Ukraine

FORMATION OF THE LINGUISTIC AND METHODOLOGICAL COMPETENCE OF PROSPECTIVE TEACHERS OF FOREIGN LANGUAGES IN THE UKRAINIAN'S SCIENCE

The article analyses the process of formation the linguistic and methodological competence of prospective teachers of foreign languages in the Ukrainian's scientific experience. For analysis there were singled out the Ukrainian's dissertations (1999 – 2015). These works highlight the process of preparation of prospective teachers of foreign languages within the framework of the competent approach. For analysis there were selected the dissertations which concern the process of forming the different competences of prospective foreign language teachers. All selected works were analyzed in order to form the linguistic and methodological competence of prospective teachers of foreign languages. The selected dissertations made it possible to see in the retrospect the peculiarities of the process of prospective teachers of foreign languages' preparation.

Key words: competence approach, prospective teachers of foreign languages, linguistic and methodological competence, dissertation, formation of competence, preparation of prospective teachers of foreign languages, professional training.